

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Валери Григоров – НАИМ-БАН,

член на Научно жури за дисертационен труд на тема:

**„Крепости и укрепления, използвани през Средновековието в Западна България.
Възможности за експониране и социализация“**

за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

на Даниел Иванов Иванов,

докторант на СУ Св. Климент Охридски, Исторически факултет, Катедра Археология

с научен ръководител проф. д-р Тотко Стоянов,

научен консултант гл. ас. д-р Илиана Борисова-Кацарова

1. Данни за дисертанта

От автобиографичната справка, изготвена от Даниел Иванов Иванов, се вижда, че той е завършил през 2008 г. Софийски университет „Св. Климент Охридски”, специалност „История“, а през 2010 г. е получил образователна степен „магистър“ по „Музеология“. Даниел Иванов Иванов е автор на 7 научни публикации.

2. Данни за докторантурата

Даниел Иванов Иванов е докторант редовна форма на обучение към Софийския университет „Св. Климент Охридски“, катедра Археология, научно направление 2.2 „История и археология (Музеология)“ от февруари 2016 г. – до август 2019 г. Отчислен е с право на защита през януари 2020 г.

3. Данни за дисертацията

Дисертационният труд на Даниел Иванов Иванов се състои от въведение, четири глави, заключение, информационни източници, съкращения, каталог и приложения с

общ обем от 592 страници. Обемът на изследването е значителен и за удобство текстът и приложенията са отделени в два тома.

Във **въведението** (стр. 5-21) докторантът е формулирал ясно обекта и предмета на изследването, поставените цели и задачи, териториалния и хронологическия обхват. Приложените изследователски методи са разделени на теоретични и емпирични. Историографската справка е изчерпателна, с добре изведени акценти от различните изследвания.

В **глава I** „Основни понятия“ (стр. 22-38) са уговорени използваните понятия културно наследство, археологически движими културни ценности, крепости и укрепления, фортификация, автентичност, опазване, консервация и реставрация, експониране и социализация, реконструкция.

В **глава II** „Нормативната уредба, организация и управление в областта на недвижимото археологическо наследство“ (стр. 39-90) е направен подробен преглед на международния опит. Изложени са многобройните конвенции, имащи отношение към опазване на културното наследство, коментирани са важни международни форуми и културни организации, на които са обсъждани проблемите при опазването, експонирането и социализацията на недвижимите културни ценности и подобряване на професионалните стандарти.

Докторантът е дал подробна историческа справка за етапите на създаване на българското законодателство в областта на недвижимото културно и археологическо наследство и институциите, които осъществяват управлението му. Представената информация е добре структурирана и показва задълбочено познаване на нормативната уредба, отговорните институции и процедурите, разписани за проучване и опазване на археологическото наследство. Посочени са също редица непълноти и проблеми в нормативната уредба.

Докторантът е проследил развитието на различни концепции за експониране и социализация на недвижими археологически ценности в Европа, респективно и в България, посочвайки както успешни, така също и проблематични примери на реставрация.

В **глава III** „Експониране и социализация – историческо развитие и същност“ (стр. 91-175) докторантът е направил преглед на многообразието от форми, похвати и

техники на експониране и социализация на недвижимото археологическо наследство. Освен иновативни похвати и техники, които представят авангардните технологии, докторантът коментира също така прилагането на похвати и техники, които предизвикват остри обществени дискусии и противоречиви оценки в професионалните среди. Отбелязано е, че съвременното общество става все по-чувствително и по-взискателно към това как се опазват и как се експонират археологическите паметници, а промените в културната и в медийната среда динамизират обмена на информация и стимулират воденето на обществени дискусии по тези проблеми. Всичко това формира ново отношение и нови изисквания към реставрацията на недвижимото културно наследство, които налагат дълбоко преосмисляне на досегашните реставрационни практики и разработването на нови подходи.

В глава IV „Възможности и форми на експониране и социализация на крепости и укрепления, използвани през Средновековието в днешна Западна България“ (стр. 176-267) са разгледани различни случаи с реализирани форми на експониране и социализация на крепости и възможностите за създаване на туристически маршрути. Набелязани са също и конкретни мерки за съвременно социализиране и модерни форми на експониране на включените в изследването археологически обекти, както и политика за периодичен мониторинг на състоянието на обектите. Обърнато е внимание, че част от крепостите все още не притежават защитен статут и е наложително да преминат през процедура за определяне на граници и режими. Един от важните резултати в дисертационния труд е, че докторантът успява да акцентира върху различни иновативни форми за модерно експониране и социализация, които следва да бъдат прилагани в бъдеще. Обърнато е внимание, че печалбата, която носи един археологически комплекс, не винаги е индикация за качествен продукт, комерсиалният ефект е само един от компонентите за успешност на проекта, но не е най-важния. Отчетено е, че туризмът освен ползи (финансови, образователни, емоционални), носи и големи рискове за физическо увреждане на археологическите паметници. За разработването на качествен археологически продукт и за устойчивото управление и експлоатация на археологическите комплекси е необходимо да се постигне баланс между мерките за консервация и формите на експониране и социализация, и активното им включване в туристически пакети и регионални културни инициативи. Тази задача изисква задълбочени познания и комплексна експертиза в различни области.

В **заклучението** (стр. 268-271) докторантът е обобщил основните акценти в изследването и е извел най-важните задачи за устойчиво развитие на археологическите обекти, свързани с баланса между опазване и показване.

Библиографският списък е достатъчно пълен и покрива изцяло изследванията по темата. Разбира се, винаги има какво още да се препоръча за допълване по отделни теми.

Каталог и приложенията

Каталогът съдържа пълна информация за обектите, 5 приложения, 12 таблици, 4 карти и 2 фигури.

4. Научни приноси

Дисертацията съдържа редица научни приноси, по-основните от които са:

1. Докторантът е извел историческите етапи на експониране и социализация на недвижимото археологическо наследство в България и Европа.
2. Докторантът е дефинирал основните форми, похвати и техники, използвани при консервацията, реставрацията, експонирането и социализацията.
3. Докторантът е изготвил теоретични модели за досиета на археологически обекти и е направил подробно описание и фотозаснемане на 40 археологически обекти.
4. След комплексен анализ на съвременните компоненти на археологическите обекти са очертани перспективи за бъдещото им експониране, социализация и превръщането им в туристическа дестинация.
5. Дисертацията може да послужи за решаване на конкретни казуси и за разработването на регионални и национални стратегии и програми за разработването на археологически продукти.

5. Данни за автореферата

Авторефератът е в обем от 32 страници и отразява точно и в пълнота съдържанието на дисертацията.

6. Оценка на дисертационния труд

Рецензията на дисертационния труд има интердисциплинарен характер, включва проблеми от различни научни области – археология, история, консервация и реставрация, музеология, архитектура, експониране и социализация. Темата е изключително актуална с оглед развитието на съвременната наука и динамичното навлизане на нови технологии и материали в областта на консервацията и експонирането на археологическите обекти. Темата е актуална също и в рамките на обществения дебат, който мотивира все по-голяма част от обществото да се интересува и да изразява активна гражданска позиция по проблемите на опазване на културното наследство. Със своята разработка докторантът показва комплексни и задълбочени познания в различни научни области и това му е позволило да изпълни успешно своята задача. За първи път имаме изследване, което съдържа в себе си огромен обем нормативна уредба, анализ на многообразието от форми, похвати и техники на експониране на недвижимото археологическо наследство, осмислени през модерните подходи за реализиране на устойчиви форми на социализация на крепостите и възможностите за създаване на туристически маршрути. Дисертацията задава конкретни модели за качествени, иновативни и устойчиви археологически продукти. Всичко това ми дава основание да подкрепя присъждането на научната и образователна степен „доктор” на Даниел Иванов Иванов.

21.04.2020 г.

